

Εντουαρντ Χάλετ Καρ

Στους δρόμους του Κόκκινου Οκτώβρη

Σε λίγες εβδομάδες συμπληρώνονται 100 χρόνια από την οριστική νίκη και ανάληψη της ρωσικής εξουσίας από τους μπολσεβίκους. Το βιβλίο του Βρετανού ιστορικού «Μικρή Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης» που κυκλοφόρησε στα ελληνικά, αποτελεί μια καλή αφορμή νέας ανάγνωσης μιας περιόδου που σφράγισε τον 20ό αιώνα

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΙΑΚΑΝΤΑΡΗΣ

Ο βρετανός ιστορικός και διπλωμάτης Εντουαρντ Χάλετ Καρ (1892-1982) είναι μια από τις πιο αξιόπιστες πηγές για κάθε ιστορικό αναλυτή αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο όσον αφορά την ιστορία των πρώτων χρόνων της Ρωσικής Επανάστασης. Αυτό εδώ το βιβλίο αποτελεί μια ευσύνοπτη παρουσίαση της εννιάτομης «Ιστορίας της Σοβιετικής Ρωσίας 1917-1929». Ο πρώτος τόμος εκδόθηκε το 1950 και ο ένατος 28 χρόνια αργότερα το 1978 σε συνεργασία με έναν επίσης πολύ καλό γνώστη της σοβιετικής ιστορίας, τον Ρόμπερτ Γουίλιαμ Ντέιβις.

Στην Ελλάδα είχαν κυκλοφορήσει στα τέλη της δεκαετίας του '70 οι τρεις πρώτοι τόμοι του πολύ σημαντικού αυτού έργου από τις εκδόσεις Υποδομή, σε μια εξαιρετική μετάφραση, όπως και η παρούσα, του Ανδρέα Παππά. Εκείνα τα χρόνια δεν νοούνταν βιβλιοθήκη Ρηγάδων που να μη κοσμείται από αυτούς τους τρεις τόμους, συμπεριλαμβανόμενων των βιβλιοθηκών και πολλών σημερινών υπουργών της χώρας. Εικάζω ότι μάλλον θα κοσμούσαν και τη βιβλιοθήκη του κ. Κοντονή. Θα τον παρότρυνα μετά τον σάλο που προκλήθηκε από

την άρνησή του να συμμετάσχει στο συνέδριο της Εσθονίας για την καταδίκη των εγκλημάτων του κομμουνισμού και του σταλινισμού να προσφύγει εκ νέου στη βιβλιοθήκη του. Δεν θα χάσει. Αν παρ' όλα αυτά δεν τα έχει, θα μπορούσε σίγουρα να τα δανειστεί από τον Νίκο Φίλη. Στη βιβλιοθήκη του κ. Τσίπρα δεν θα τα βρει. Φυσικά όχι για κανέναν άλλο λόγο, αλλά γιατί μόνο λόγω ηλικίας θα έχει χάσει την εξαντληθείσα έκδοση.

Ο Καρ δεν ασχολείται ιδιαίτερα με την ιστορική περίοδο που προηγήθηκε της Επανάστασης. Ξεκινά με τον Οκτώβρη του '17. Σε κανένα σημείο δεν αποδέχεται την ανάλυση άλλων ιστορικών που παρουσιάζουν την κατάκτηση της εξουσίας από τους μπολσεβίκους του Λένιν ως πραξικόπημα. Θεωρεί αυτήν ως Επανάσταση. «Ως το μέγιστο γεγονός του 20ού αιώνα» και «την πρώτη πλήρη και ευθεία αμφισβήτηση του καπιταλισμού» (σελ. 17).

Ο ιστορικός μάς παραδίδει μια επιστημονικά άρτια αναπαραγωγή των γεγονότων. Αν κανείς χρειάζεται στοιχεία για το τι συνέβη αυτήν την εποχή, μπορεί άφοβα να προσφύγει στις μελέτες του συγγραφέα. Παρά τη μη πρόσβασή του τότε σε πολλά αρχεία που άνοιξαν μετά την κατάρρευση του σοβιετικού καθεστώτος, τα βιβλία του παραμένουν σημαντικότερος οδηγός για όσους θέλουν να περιδιαβούν τις λεωφόρους αλλά και τα στενά δρομάρια που άνοιξε η Ρωσική Επανάσταση.

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ιστορία

Εντουαρντ Χάλετ Καρ

Στους δρόμους του Κόκκινου Οκτώβρη

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Η σύντομη αλλά και πυκνή περιήγησή μας στην συναρπαστική Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης ξεκινά με τα τρία διατάγματα που πρότεινε ο Λένιν. Με αυτό της «δικαιοσύνης και δημοκρατικής ειρήνης», με αυτό που αφορούσε την αναδιανομή υπέρ των φτωχών αγροτών της μεγάλης γαιοκτησίας και με αυτό που ίδρυε το Συμβούλιο Λαϊκών Επιτρόπων, και με τον ορισμό της Συντακτικής Συνέλευσης που θα προέκυπτε ύστερα από εκλογές ως τελική πηγή εξουσίας. Ασχολείται όμως ελάχιστα με την κατάργηση αυτής της συνέλευσης τον Ιανουάριο του 1918, όταν τα αποτελέσματα των εκλογών της 12ης Νοεμβρίου 1917 έδειξαν ότι οι μπολσεβίκοι αποτελούσαν μόνο μια ισχυρή μειοψηφία. Και όμως αν ασχολούταν με αυτό το γεγονός, θα έβλεπε ότι το σχήμα μεταξύ ενός αγνού Λένιν που θεωρεί ότι το κόμμα δεν είναι αλάνθαστο και ενός αδιάστατου εγκληματία Στάλιν, σχήμα όπως προκύπτει στην ερμηνεία του, είναι εντελώς ανεπαρκές για να ερμηνεύσει την κατάληξη της Ρωσικής Επανάστασης.

Η Ρωσική Επανάσταση ήταν ένα μεγάλο γεγονός που κανείς σοβαρός και σκεπτόμενος άνθρωπος δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι την εποχή που πραγματοποιήθηκε, αλλά και δεκαετίες αργότερα, γέννησε πολλές προσδοκίες και γέμισε με ελπίδα διανοούμενους και κατατρεγμένους ότι «ένας άλλος καλύτερος κόσμος ήταν εφικτός». Συν το γεγονός πως η ύπαρξη της σοβιετικής απειλής «εξανθρώπισε» τον καπιταλισμό. Ως εδώ όμως. Η ακόμη και τώρα εξιδανίκευση αυτού του καθεστώτος δεν προδίδει τίποτα άλλο παρά μια αντιδημοκρατική αντίληψη.

Το αλάθητο

Για τον συγγραφέα, στο πιο ζουμερό κεφάλαιο του βιβλίου με τον τίτλο Η άνοδος του Στάλιν (σελ. 128-154) «ο Λένιν ποτέ δεν αποδέχθηκε απόλυτα την αντίληψη που θέλει την κομματική ηγεσία αλάνθαστη... Η πίστη στο αλάθητο του κόμματος, στο αλάθητο του Λένιν και κατ' επέκταση του Στάλιν, είναι οπωσδήποτε μεταγενέστερα φαινόμενα. Ο Καρ επιμένει ότι «όταν το 1921 το κόμμα είχε καταδικάσει ρητά τις ομαδοποιήσεις και τη δυνατότητα να ασκεί κάποιος έμπρακτα αντιπολίτευση, σκοπός του ήταν να ατσαλώσει την ενότητά του και τη νομιμοφροσύνη των μελών του... όμως αυτή η υποχρέωση δεν επεκτεινόταν και στα μη μέλη του κόμματος» (σελ. 213). Τα ίδια όμως τα γεγονότα που περιγράφει στο βιβλίο τον διαψεύδουν. Η αρχή της ομοφωνίας, η κατάργηση της Συντακτικής Συνέλευσης, ο Πολεμικός Κομμουνισμός και η Νέα Οικονομική Πολιτική - ΝΕΠ ως το αντίθετο του, η επακολουθήσασα κολεκτιβοποίηση ως το

Ο ιστορικός και διπλωμάτης Ε.Χ. Καρ πέθανε το 1982 στα ενενήντα του χρόνια

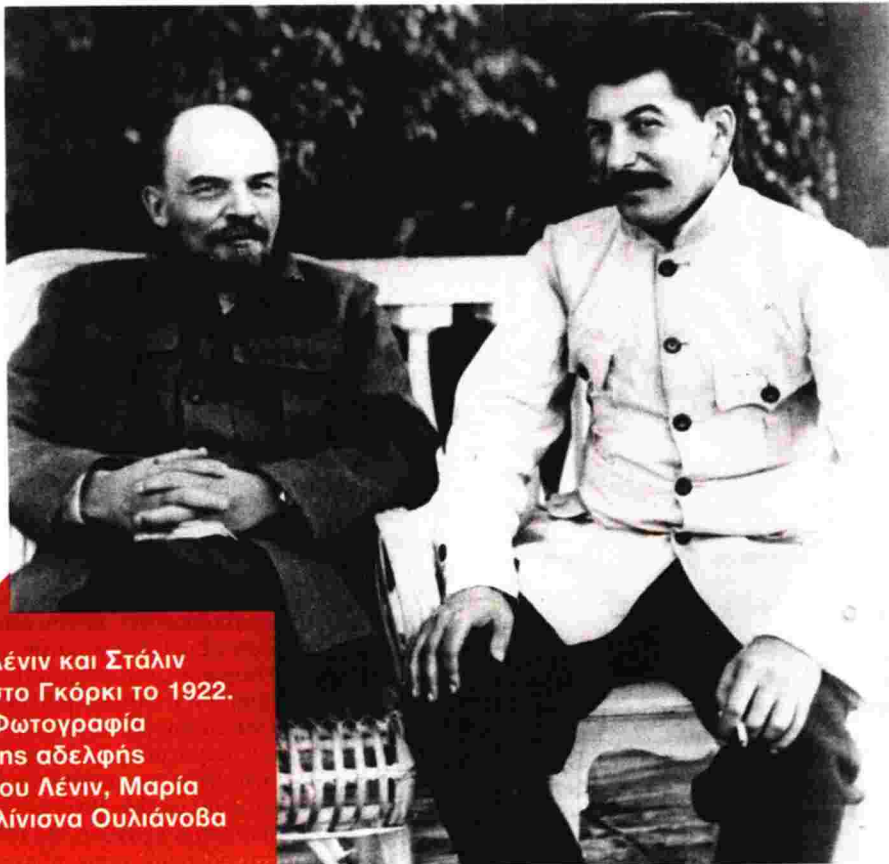
αντίθετο της ΝΕΠ, η βίαια εκβιομηχάνιση, η σοβιετικοποίηση όλων των εδαφών ανατολικών και δυτικών της πρώην αυτοκρατορικής Ρωσίας, απαιτούσαν την απόλυτη υποταγή όλων στο κόμμα, δηλαδή στον Λένιν αρχικά και στον Στάλιν στη συνέχεια. Με τα σοβιέτ ή με τους ιμπεριαλιστές, όπως έλεγε ο Λένιν και όχι ο Στάλιν.

Το θέμα της εποχής

Θα μπορούσε κανείς να αποδώσει την άποψη του Καρ για τον διαχωρισμό Λένιν - Στάλιν στην εποχή που γράφκε το έργο. Εποχή κατά την οποία τα αρχεία του σοβιετικού καθεστώτος ήταν κλειστά ή να την αποδώσει στην ευγενή πρόθεση ενός ανθρώπου και ενός μαρξίζοντος αλλά όχι μαρξιστή συγγραφέα να υπερβούμε το σύστημα των άνοιων και εκμεταλλευτικών σχέσεων, τον καπιταλισμό. Υπάρχει όμως ένα αλλά. Την ίδια εποχή που ο Καρ τελειώνει το έργο του κυκλοφόρησαν στη ρωσική έκδοση των Απάντων του Λένιν οι τόμοι 37-45. Εκεί θα δει κανείς έναν Λένιν την ίδια στιγμή που μιλούσε για τη μαγείρσισα που μπορεί να γίνει κυβερνήτης να αναφέρεται με απαξίωση και με μίσος για όποιον διαφοροποιείται από αυτόν. Και δεν μιλάμε για τους Λευκούς και τους τσαρικούς αντιδραστικούς, ούτε καν για τους «ευαίσθητους για ψιλοπράγματα διανοούμενους». Νικολάι Μπερντιάγιεφ ή τον μετέπειτα πασίγνωστο ρωσοαμερικανό κοινωνιολόγο Πιτρίμ Σορό-

κιν. Βεβαίως το 1922-23 ζήτησε να βάλουν όλους αυτούς τους ευαίσθητους και αφελείς διανοούμενους σ' ένα τσουβάλι και να τους στείλουν στους ιμπεριαλιστές, αφού δεν καταλάβαιναν ότι ή θα είναι με τη σοβιετική - δική του - εξουσία ή με τους ιμπεριαλιστές, τους καπιταλιστές και τους πουλημένους σοσιαλδημοκράτες. Θα πείτε πως ίσως αυτή είναι και η διαφορά του από τον Στάλιν. Ο τελευταίος, στην καλύτερη περίπτωση, θα τους έβαζε όχι σ' ένα τσουβάλι, αλλά σ' ένα τρένο για την Κολιμά. Αλλά μάλλον θα τους εκτελούσε.

Παρά όμως τις διαφωνίες γύρω από τη σχέση λενινισμού - σταλινισμού, ο Καρ με μεθοδικότητα και γλαφυρό ύφος μάς εισάγει στην εποχή του λεγόμενου Πολεμικού Κομμουνισμού, στην άνοδο της Νέας Οικονομικής Πολιτικής, στις διεθνείς σχέσεις του νέου σοβιετικού κράτους σε Δύση και Ανατολή και στους τρόπους βίαιης ενσωμάτωσης μη ρώσικων εδαφών και λαών στην ΕΣΣΔ. Δείχνει τις διαφωνίες μεταξύ των μπολσεβίκων ηγετών, που για τους Τρότσκι και Μπουχάριν πρωτίστως αλλά και για τους Κάμενεφ και Ζινόβιεφ δευτερευόντως, πέρα από την προσωπική τους σχέση με την εξουσία, είχαν και ιδεολογικό υπόστρωμα. Αναδεικνύει όμως έναν ομορπονιστή Στάλιν που αρχικά συμφωνεί με τον Μπουχάριν όσον αφορά το αγροτικό ζήτημα και τα προβλήματα που είχαν προκύψει από τις διαφορές των τιμών, την περίφημη ψαλίδα μεταξύ αγροτικών και βιομηχανικών προϊόντων. Αν και όχι ρητά, αφήνει τον Μπουχάριν να περάσει τη γραμμή «πλουτίστε» στους αγρότες για να εξαλείψει την Αριστερή Αντιπολίτευση. Χρησιμοποιεί στη συνέχεια τους Κάμενεφ, Ζινόβιεφ και Μπουχάριν για να εξοντώσει τον Τρότσκι και στη συνέχεια τον Μπουχάριν για να διαγράψει τους δυο πρώην συμμάχους του και τέλος όταν αποφάσισε την απόλυτη κολεκτιβοποίηση της αγροτικής οικονομίας και τη βίαιη εκβιομηχάνιση, «θυμήθηκε» τότε το «πλουτίστε» για να διαγράψει και τον Μπουχάριν, τον κατά τον Λένιν «πολυτιμωτάτο και σημαντικότερο θεωρητικό του κόμματος». Οι μετά δέκα χρόνια δίκες και οι εκτελέσεις των τριών προαναγγέλθηκαν το 1927-29, όπως ο γαλλικός πετεινός διαλαλούσε - κατά τον Μαρξ - την επανάσταση του προλεταριάτου.

Λένιν και Στάλιν στο Γκόρκι το 1922. Φωτογραφία της αδελφής του Λένιν, Μαρία Ιλίνα Ουλιάνοβα

Ολοκληρωτισμός

Ανθρωποι και φυσικοί πόροι θυσία στον βωμό της βιομηχανικής ανάπτυξης

Ο Στάλιν - κατά τον Καρ - χτίζει πλέον τη δικτατορία του πάνω σε δυο βάσεις. Η πρώτη είναι η κήρυξη ενός άτυπου πολέμου μεταξύ του καθεστώτος και των σχετικά εύπορων αγροτών και η δεύτερη, άμεσα συνδεδεμένη με την πρώτη, είναι η προτεραιότητα της πάσης θυσία βιομηχανικής ανάπτυξης. Μετά τον Δεκέμβριο του 1927 και το 15ο Συνέδριο του κόμματος υποστηρίζει πλέον την πολιτική που πρότεινε το 1918-19 ο Τρότσκι για την προτεραιότητα της ραγδαίας εκβιομηχάνισης έναντι της αγροτικής παραγωγής, όπως το 1917 ο Λένιν ακολουθούσε την στρατηγική που είχε προτείνει ο Τρότσκι και όχι το δικό του, λενινιστικό, πρώτο στάδιο της αστικοδημοκρατικής επανάστασης. Στο βωμό της βιομηχανικής ανάπτυξης και του Κεντρικού Σχεδιασμού θυσιάζονται

ανθρώπινοι και φυσικοί πόροι. Οι μόνοι που διασώζονται, προσωρινά, είναι αυτοί που στηρίζουν το σύστημά του. Βεβαίως στα επόμενα συνέδρια εξοντώνονται και αυτοί, διαψεύδοντας την κυρία Αυλώνιτου που δίλωσε με περισσή αφέλεια πως «αν ήσουν με το καθεστώς, δεν σε πείραζαν» (sic). Τον Οκτώβριο του 1939 στο 18ο Συνέδριο του Κόμματος ελάχιστα από αυτούς που τον χειροκροτούσαν δαιμονιωδώς στο προηγούμενο 17ο Συνέδριο (1934) ζούσαν για να θαυμάσουν το Σύμφωνο Μολότοφ - Ρίμπεντροπ (23 Αυγούστου 1939).

Ε.Η. Carr ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΠΙΧΑΡΣΤΑΣΗΣ

Μτφ. Ανδρέας Παππάς, Εκδ. Πατάκη 2017, Σελ. 341 Τμή: 15,50 ευρώ

Αγρότες, εργάτες και διανοούμενοι, συμφωνούντες και διαφωνούντες, έγιναν όλοι θύματα της κολεκτιβοποίησης και της βίαιης εκβιομηχάνισης που απώτερος σκοπός τους δεν ήταν «ο σοσιαλισμός σε μια χώρα» αλλά ο δρόμος προς τη δικτατορία» (σελ. 287-303). Ο Καρ πάντως θεωρεί ως θετική τη συμβολή του Στάλιν στον εκσυγχρονισμό της χώρας, παρομοιάζοντάς τον με τον Μεγάλο Πέτρο. Ο Καρ είναι ένας ιστορικός που διακρίνεται από μια απίστευτη διανοητική εντιμότητα, αλλά η πίστη του σ' έναν καλύτερο κόσμο δεν του επέτρεψε να δει ότι ο κόσμος της Ρωσικής Επανάστασης, παρά τα ιδανικά που τον συνόδευσαν και τις ελπίδες που γέννησε, καθόλου δεν οδηγούσε σ' αυτό τον καλύτερο κόσμο. Αυτές οι σκέψεις φυσικά δεν σημαίνουν και συμφωνία με την ανόητη άποψη που ταυτίζει τον ναζισμό με τον κομμουνισμό. Εξάλλου αυτή η διαμάχη είναι μια δική μας ελληνική εφεύρεση. Στην Ευρώπη εκτός από κάποιους ακροδεξιούς, κανείς δεν υποστηρίζει την ταύτιση των δύο συστημάτων. Δεν γίνεται καν λόγος γι' αυτήν. Δεν υφίσταται ως θέμα συζήτησης. Ούτε καν στις χώρες της Βαλτικής. Κατά την άποψή μου, έχουμε να κάνουμε με δύο το ίδιο ολοκληρωτισμούς, που όμως δεν είναι ίδιοι. Ο καθεός έχει την ιδιαιτερότητα και τον ιδεολογικό του χαρακτήρα και τις διαφορετικές πηγές του. Τον διαφωτισμό ο ένας, τον ρατσισμό ο άλλος. Για τα θύματά τους αυτό δεν έχει καμία σημασία, για την Ευρώπη όμως και το μέλλον της οι διαφοροποιήσεις αυτές έχουν τεράστια σημασία.

Βιβλιοδρόμο

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΙΜΠΛΗΣ